DUMITRU IRIMIA
Universitatea „Al. I. Cuza”
(Iaşi, România)

DIRECŢII DE SEMNIFICARE ALE SEMNULUI POETIC AER ÎN CREAŢIA POETICĂ EMINESCIANĂ

Dezvoltarea planului semantic al unui termen lexical depinde de modul de generare a sensurilor, în funcţie de tipul de cunoaştere şi comunicare.

În sistemul limbii actualizat în comunicarea lingvistică neutră, sursa sensului lexical este raportul dintre cuvînt şi obiect, în interiorul cunoaşterii empirice, ceea ce înseamnă cunoaşterea lumii fenomenale, adică a stratului de suprafaţă al Fiinţei lumii, accesibil fiinţei umane. În limbaje specializate, sursa sensului poate fi cunoaşterea ştiinţifică a (obiectului) lumii, ca în stilul ştiinţific, sau un proces de convenţionalizare, implicită sau explicită, ca în stilul juridico-administrativ.

Integrat în discurs, în planul sintagmatic al textului, sfera semantică a termenului se poate amplifica, nuanţa, prin diverse conotaţii în comunicarea empirică, dar se impune a-şi păstra identitatea din planul paradigmatic al limbii în comunicarea ştiinţifică şi în cea instituţională, juridico-administrativă.

Spre deosebire de comunicarea non-artistică în diversele ei variante, în discursul poetic sfera semantică a cuvîntului-termen lingvistic dezvoltă o identitate specifică în funcţie de modul în care a fost convertit în semn poetic, ceea ce implică un raport intim cu principiul poetic al creatorului.

Cu Eminescu începe ***direcţia nouă în poezia română***, în termenii lui Titu Maiorescu. Mutaţia fundamentală pe care o produce creaţia sa priveşte modul de situare a Poetului deopotrivă faţă cu Fiinţa lumii şi faţă cu Fiinţa limbii. În amîndouă planurile, Eminescu identifică două nivele de existenţă: în primul plan, un nivel al lumii fenomenale şi un altul al esenţei lumii; face această revelaţie, în poemul *Demonism*, un înger, prin cîntecul său:

„*Nu credeţi cum că luna-i lună*. *Este*
Fereastra cărei ziua-i zicem soare” (O.IV, p. 87),

în cel de al doilea plan, un nivel al limbii fenomenale şi unul al limbii esenţiale; în poemul *Îmbătrînit e sufletul din mine*, poetul îşi exprimă neîncrederea în capacitatea limbajului, a oricărui limbaj, în condiţia sa fenomenală, de a încifra sensurile din Cartea lumii:

„*Ah*, *ce-i cuvîntul*, *ce-i coloare*, *sunet*
Marmura ce-i pentru ce noi simţim?
……
Un semn abia ce poate, *ce distainã*
Din chinul nostru vorbe ce arăt?
Neputincioase sînt semnele orcare…
Ce-arată faţa mărei ce-i în mare?” (O.IV, p. 490).

BDD-A25929 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:36 UTC)

Percepînd Fiinţa lumii la două nivele, poezia nu mai poate fi doar imaginea „poetizată” a unei lumi preexistente, ca în creaţiile anterioare, ci instituie spaţiul sacru al unei *alte* lumi, o lume semantică întemeiată prin limbaj poetic ca limbă esenţială. Această *altă* lume este lumea revelată de dincolo de stratul de suprafaţă al Fiinţei lumii:

„*Ochiul vostru vedea-n* ***lume de icoane un palat***”
(*Epigonii*; O.I., p. 35).

Revelarea esenţei Fiinţei lumii este posibilă prin reorganizarea limbajului în sensul convertirii limbii fenomenale în limbaj esenţial, cu funcţie ontologică. Definirea poeziei în acelaşi poem revelează şi această altă natură a limbii, de limbaj sacru, mitic:

„*Ce e poezia ? Înger palid cu priviri curate*,
Voluptos joc cu ***icoane*** *şi cu glasuri tremurate*,
Strai de purpură şi aur *peste ţărîna cea grea*.” (Idem, p. 36)

Prin limbaj poetic în funcţie întemeietoare, Poetul recreează lumea ca lume semantică în care sînt „încifrate” sensurile semnelor din Cartea lumei, într-un proces de „descifrare”, prin transcenderea lumii fenomenale. Această ***altă*** lume, în sublinierea lui Eminescu, este recreată în perspectivă mitică/sacră. În poemul *Icoană şi privaz* sînt aduse în opoziţie cele două tipuri de lumi, concomitent cu opoziţia de limbaje, definite metaforic prin ***plumb*** – limbajul descriptiv şi ***aur*** – limbajul de esenţă mitică:

„*În capetele noastre de semne-s multe sume*,
Din mii de mii de vorbe consist-a noastră lume,
Aceeaşi lume strîmbă, *urîtă*, *într-un chip*
Cu fraze-mpestriţată, *suflată din nisip*.
Nu-i acea ***altă*** *lume*, *a geniului rod*,
Căreia lumea noastră e numai un izvod…
Frumoasă, *ea cuprinde pămînt*, *ocean*, *cer*
În ochi la Calidasa, *pe buza lui Omer*.
O, *salahori ai penei*, *cu rime şi descrieri*
Noi abuzăm sărmanii de mîna-ne de crieri…
Căci ***plumbu****-n veci nu-i* ***aur****…*” (O.IV, p. 289).

Se poate recunoaşte aici aceeaşi opoziţie instituită în poemul *Epigonii* între două poetici:

„*Voi pierduţi în gînduri sînte*, *convorbeaţi cu idealuri*;
Noi cîrpim cerul cu stele, noi mînjim marea cu valuri”
„*Rămîneţi dară cu bine*, *sînte firi vizionare*,
Ce făceaţi valul să cînte, ce puneaţi steaua să zboare,
Ce creaţi o ***altă*** *lume pe-astă lume de noroi*.”

Prin funcţia ontologică a limbajului poetic, creaţia revelează esenţa lumii în armonia relaţiilor dintre elementele primordiale: „***Frumoasă***, *ea cuprinde* ***pămînt, ocean, cer***”, armonie întemeiată pe armonia muzicală în care se integrează creativitatea Poetului: „*Şi cînt…//…// Din aer şi din mare cîntului meu răspunde,/ Cîntec născut din ceruri şi-al mării crunt abis*.” (*Povestea magului călător în stele*; O.IV, p. 172). În crearea de lumi semantice prin poetică vizionară, Eminescu se revelează poet al elementelor primordiale dublat de poetul orfic; interrelaţia elementelor primordiale este întemeiată prin creativitate orfică, pe fondul tensiunii existenţiale *armonie-tragism*: „*Blestem mişcării prime*, *al vieţii primul*

BDD-A25929 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:36 UTC)

colț./ Deasupra-i se-ndoiră a cerurilor bolți,/ Iar de atunci prin chaos o muzică de sfere,/ A cărei haină-i farmec, *cuprinsul e durere*.” (*Ca o făclie*; O.IV, p. 387).

Ne-am oprit la termenul **AER**, în contextul unui proiect mai amplu, în desfăşurare la Iaşi, de interpretare a creației eminesciene din perspectiva lexicografiei şi semanticii poetice, din care proiect s-au realizat şi publicat pînă acum doua volume: **Dicționarul limbajului poetic eminescian**. ***Semne şi sensuri poetice***. **I. Arte**, Iaşi, 2005, **II. Elemente primordiale**, Iaşi, 2007.

Convertit în semn poetic, termenul **aer** generează în creația poetică eminesciană diferite direcții de semnificare în funcție de tensiunea dintre cele două ipostaze ale limbii, în corespondență cu cele două nivele de situare a ființei umane în raport cu Ființa lumii:

– ca limbă fenomenală, limba română istorică, în care este semantizată cunoaşterea empirică a lumii fenomenale;

– ca limbă esențială – limbajul poetic, prin care se semantizează după reguli specifice întrebări, cu sau fără ipostaze de răspuns, privind Ființa lumii în esența ei de dincolo de stratul de suprafață.

Starea de tensiune dintre cele două nivele este generatoare de sensuri poetice în funcție de raportul dintre sensul lingvistic şi imaginea artistică (literară, plastică, muzicală) instituită sau în proces de instituire în/prin poemul în care semnul poetic se integrează.

I. Prin convertirea sensului lingvistic de la primul nivel de percepere şi semantizare a lumii ca lume fenomenală, semnul ***aer*** dezvoltă sensuri poetice în mod direct prin trăsături constitutive ale semanticii sale: ’*ascensionalitatea*’, ’*transparența*’ etc. sau indirect, prin structurile sintactice în care se integrează.

1.1. Absolutizarea dimensiunii ’*ascensionalitate*’

Aerul este semn al ’*ascensionalului*’, în atmosfera fantastic-magică din poemul ***Strigoii***, chiar în domul din adîncul munților: „*Fantastic pare-a creşte bătrînul alb şi blînd;/* ***În aer*** *îşi ridică a farmecelor vargă/ Şi o suflare rece prin dom atunci aleargă*”, (O.I., p. 94). Într-un context marcat de semne ale înălțării şi magiei: ***a creşte, a ridica, a farmecelor vargă, fantastic***, imaginea instituie starea de aşteptare a lui Arald, în care tensiunea se acutizează printr-un dinamism pe verticală: sus-jos: „*Bătrînul cu-a lui cîrjă* ***sus*** *genele-şi* ***ridică***, /…/ *Din tronu-i* ***se coboară***, *cu mîna semn îi face/ Ca-****n sus*** *să îl urmeze pe-a codrilor potică.// În poarta* ***prăbuşită*** *ce duce-****n fund*** *de munte,/ Cu cîrja lui cea vechie el bate de trei ori,/ …// În dom de marmur negru ei intră liniştiți/ Şi porțile în urmă în vechi țîțîni s-aruncă./ O candelă bătrînul aprinde – para lungă/* ***Se-nalță-n sus,*** *albastră, de flacăre o dungă,/ …//* ***Fantastic*** *pare-****a creşte*** *bătrînul alb şi blînd*”; (Idem, p. 93-94).

Aceeaşi absolutizare a trăsăturii semantice ’*ascensionalitate*’, în desfăşurarea aceleiaşi dinamici *sus-jos*, *înalt-adînc*, defineşte atmosferă tensionată de trăirea tragică a sentimentului iubirii într-un spațiu dimensionat de moarte, în poemul *Gemenii*: „*Pe ochi ținînd o mînă făcliile-şi întind,/ La sfîntul foc din mijloc cu toți şi le-aprind./ Prin* ***arcurile nalte*** *trecu un jalnic vaier,/ Iar brațele* ***ridică*** *făcliile* ***în aer****./ Iar preotul smunceşte c-o mînă pînza fină/ Ce-acopere statua de marmură senină/ Şi țesătura neagră de-un fin şi gingaş tort/ Lăsînd* ***să cadă****-n flăcări, şopteşte-adînc*: «*E mort!*»” (O.IV, p. 415), „*Din tainiță adîncă părea c-aud un vaier./ Deasupra ei Brigbelu,* ***ălțînd*** *făclia-****n aer****,/ Îi zise*: «*O iubito, din nou ți se năzare*».” (Idem, p. 416).

În aceeaşi dinamică *adînc-înalt*, magul din *Feciorul de împărat fără stea* pregăteşte în chip magic întîlnirea cu Somnul, care va deschide Feciorului de împărat căi de inițiere în misterele lumii: „*El zice ş-alene* ***coboară la vale****,/ La porți uriaşe ce duc în spelunci./ De stînci* ***prăbuşite*** *gigantici portale/ Descuie şi intră în mîndrele hale/ De marmură neagră, întinse şi lungi./ /…// Şi razele-albastre prin sală aleargă./ Fantastic bătrînul* ***s-ardică*** *şi*

BDD-A25929 © 2009 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:36 UTC)

blînd/ ***În aer înalţă*** *puternica-i vargă*./ *Pe-oglinda cea neagră*, *profundă şi largă*/ *Încet-încet pare o umbră de-argint*." (O.IV, p. 165).

Prin aceeaşi percepere a ***aerului*** ca absolutizare *a înaltului*, se desfăşoară la dimensiuni cosmice imaginarul mitic al războaielor daco-romane în *Memento mori*: „*Răsculatu-s-a – Universul contra* ***globului din aer****?*/ *Stelele-n oştiri se mişcă? Împăraţii sori se-ncaier?*/ *Moare lumea? Cade Roma? Surpă cerul pe pămînt?*" (O.IV, p. 134).

Din această perspectivă, în viziunea lui Traian, străbătînd lumea cu visul cuceririi, cetatea Daciei se înalţă unind adîncul Pămîntului cu înaltul Cerului: „*Pe un vîrf de munte negru rari în lună stau stejarii*,/ *Iar Traian pare că vede răsărind prin ei Cezarii*,/ *Salutînd a Romei semne cu-a lor mort*, *adînc surîs*;/ *Şi încet* ei ***trec prin aer*** *privind lung cetatea dacă*,/ *Binecuvîntînd oştirea spre Apus ei iarăşi pleacă*,/ *A lor şiruri luminoase împlu* ***aerul*** *de vis*.// *Înrădăcinată-n munte cu trunchi lungi de neagră stîncă*,/ ***Răpezită nalt în aer din prăpastia adîncă***,/ *Sarmisegetusa-****ajunge norii*** *cu-a murilor colţi*;" (Idem, p. 138).

1.2. Spaţiu de situare a unor lumi în irealitatea iluziei – *Fata morgana*.

În sfera semantică a semnului poetic ***aer*** se întîlnesc înălţarea orgolioasă a omului: „*Dar puternica lui ură era secol de urgie*;/ *Ce-i lipsea lui oare chiar ca Dumnezeu să fie?*/ *Ar fi fost Dumnezeu însuşi*, *dacă – dacă nu murea*." (*Memento mori*; O.IV, p. 112) şi decăderea civilizaţiei umane, întemeiată pe absolutizarea *înaltului* doar în realitatea lui fizică, reprezentată de arhitectura babiloniană: „*Asia-n plăceri molateci e-mbătată*, *somnoroasă*./ *Bolţile-s ţinute-****n aer*** *de columne luminoase*/ *Şi la mese-n veci întinse e culcat Sardanapal*;" (Ibidem). În curgerea timpului, pe/ în locul civilizaţiei babiloniene, se mai poate percepe, printr-un joc *aer-lumină*, doar imaginarul unei irealităţi-Fata morgana: „*Azi? Vei rătăci degeaba în cîmpia nisipoasă*:/ ***Numai aerul se-ncheagă în tablouri mincinoase***,/ *Numai munţii garzi de piatră stau şi azi în a lor post*;/ *Ca o umbră asiatul prin pustiu calu-şi alungă*,/ *De-l întrebi*: *Unde-i Ninive? el ridică mîna-i lungă*,/ *Unde este? nu ştiu – zice – mai nu ştiu nici unde-a fost*." (Ib. Ibidem).

O imagine similară situează sub semnul iluziei capacitatea fiinţei umane de a afla răspuns la întrebările despre esenţa Divinităţii: „*Oamenii au făcut chipuri ce ziceau că-ţi seamăn ţie*,/ *Te-au săpat în munţi de piatră*, *te-au sculptat într-o cutie*,/ *Ici erai zidit din stînce*, *colo-n aşchii de lemn sfînt*;/ *Ş-apoi vrură ca din chipu-ţi să explice toate*. *Mută*/ *La rugare şi la hulă idola de ei făcută*/ *Rămînea!… Un gînd puternic*, *dar nimic – decît un gînd*.// *În zădar trimit prin secoli de-ntrebări o vijelie*/ *Să te cate-n hieroglife din Arabia pustie*/ ***Unde Samum îşi zideşte vise-n aer din nisip***./ *Ele trec pustiul mîndru ş-apoi se coboară-n mare*,/ *Unde mitele cu-albastre valuri lungi*, *strălucitoare*,/ *Înecînd a mele gînduri de lungi maluri le risip*." (Idem, p. 147).

2. Prin relaţii sintactice – atributive, predicative, circumstanţiale – în care intră ca regent, semnul poetic ***aer*** se constituie în centru al unui proces de semantizare, printr-un raport de consubstanţialitate cu determinantul, raport situat între semantizarea unor trăsături implicite şi incompatibilitate semantică.

2.1. Într-o lume mitică în care „*Sufletele mari viteze ale-eroilor Daciei*/ *După moarte vin în şiruri luminoase ce învie –*/ *Vin prin poarta răsărită care-i poarta de la rai*." (*Memento mori*; O.IV, p. 133), ***aerul*** este ***răcoros***, are puritatea dimineţilor de primăvară: „*Ăsta-i raiul Daciei veche*, *– a zeilor Împărăţie*:/ *Într-un loc e zi eternă – sara-n altu-n vecinicie*,/ *Iar în altul zori eterne cu-****aer răcoros*** *de Mai*;" (Ibidem). Transparenţa absolută a *aerului* lasă să se vadă în cele mai mici detalii chipul zeilor dacilor: „*Şi ca zugrăviţi stau zeii în lumina cea de soare*./ *Părul lor cel alb luceşte*, *barba-n brîu li curge mare*,/ *Creţii buzei lor să numeri poţi în* ***aerul cel clar***;" (Ib. Ibidem).

BDD-A25929 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:36 UTC)

2.2. În lumea Daciei mitice, în spaţio-temporalitatea guvernată de Împărăţia soarelui, în care căldura şi lumina sînt consubstanţiale, elementele se suprapun într-un imaginar predominant baroc. Dimensiunile vizuală, auditiv-muzicală, tactilă, olfactivă coexistă sinestezic: „*Luna înspre ea îndreaptă pasuri luminoase-ncete*,/ *Diadem de topiţi aştri arde-n blondele ei plete*,/ ***Încălzind aerul*** *serei*, *Strălucindu-i fruntea ei*;// *Stelele în cîrduri blonde pe regină o urmează*,/ ***Aerul, în unde-albastre***, *pe-a lor cale scînteiază*/ *Şi rămîn întunecate nalte-a cerurilor bolţi*;/ /…// ***Aeru-i văratic, moale***, *stele izvorăsc pe ceruri*,/ *Florile-izvorăsc pe plaiuri a lor viaţă de misteruri*,/ *Vîntu-ngreunînd cu miros*, *cu lumini* ***aerul cald***;" (Idem, p. 126), „…*Umbra verde claroscură*/ *Şi* ***mirositorul aer***, *fluvii ce sclipinde cură*/ *În adîncile dumbrave printre ţărmii plini de flori* –" (Idem, p. 129), „*Soarele*, *copil de aur al albastrei sfintei mări*,/ *Vine ostenit de drumuri şi la masă se aşează*,/ ***Aerul se aureşte*** *de-a lui faţă luminoasă*,/ *Sala verde din pădure străluceşte în cîntări*." (Idem, p. 130) iar elementele îşi schimbă firea: „…***Aeru****-i de* ***diamant***,/ *El pluteşte-n unde grele de miroase-mbătătoare*/ *Peste văile ca rîuri desfăşurate sub soare*,/ *Pe dumbrăvi cu* ***rodii de-aur***, *peste* ***fluvii de briliant***./ /…// *A-mpăratului de soare bolţi albastre şi cu stele*/ *Se ridică-n caturi nalte tot castele pe castele* /…/ *Printre mîndrele coloane o cîntare blînd murmură* –/ *E un vînt cu suflet dulce într-****un aer de briliant***." (Idem, p. 131).

Prin dezvoltarea unui imaginar asemănător, este salvată în mit Grecia antică, în tablouri feerice: „*Nimfe albe ca zăpada scutur-ap-albastră*, *caldă*, /…/ /…// *Albe trec în bolta neagră prin a trestiei verdeaţă*./ *De o cracă pe-ape-ntinsă una-şi spînzur-a ei braţe*,/ *Mişcă-n* ***aer*** *peste unde fructul mării de omăt*;/ *Altele pe spate-ntinse cu o mînă-noată numa*,/ *Cu cealaltă rupînd nuferi*, *plini de-o luminoasă spumă*,/ *Pun în păr şi ca-necate liniştit plutesc şi-ncet*." (***Memento mori***; O.IV, p. 118); la căderea serii peste Grecia mitică, acvaticul şi uranianul se află într-o armonie absolută, prin care se revelă nemărginirea Fiinţei lumii: „*Înserează şi apune greul soare-n văi de mite*. /…/ ***Marea aerului*** *caldă*, *stelele ce-ntîrzii line*,/ *Limba rîurilor blîndă*, *ale codrilor suspine*,/ *Glasul lumei*, *glasul mării se-mpreună-n infinit*." (Idem, p. 119).

Acelaşi imaginar baroc semantizează lumea mitică a Valhalei: „*Şi prin* ***aerul cel moale, cald şi clar***, *prin dulci lumine*/ *Vezi plutind copile albe ca şi florile vergine*,/ *Îmbrăcate-n haine-albastre*, *blonde ca-auritul fir*." (Idem, p. 143), deschide perspectiva mitică de percepere a Egiptului: „*Flori*, ***giuvaeruri în aer***, *sclipesc tainice în soare*", (O.IV, p. 112), instituie atmosfera onirică din visul de cucerire al sultanului: „***Pulbere de diamante*** *cade fină ca o bură*/ ***Scînteind plutea prin aer*** *şi pe toate din natură*." (***Scrisoarea III***, O.I., p. 142) sau propune viziunea ironică din ***Mitologicale***: „*Soarele-a apus iar luna*, *o cloşcă rotundă şi grasă*,/ *Merge pe-a cerului* ***aer moale ş-albastru*** *şi lasă*/ *Urmele de-aur a labelor ei strălucinde ca stele*." (O.IV, p. 199).

2.3. *Aerul* are sacralitatea *aurului* în momentul, sacru, al reintrării fiinţei umane în curgerea nesfîrşită a timpului cosmic: „*O rază te-nalţă*, *un cîntec te duce*,/ *Cu braţele albe pe piept puse cruce*,/ *Cînd torsul s-aude l-al vrăjilor caier*/ *Argint e pe ape şi* ***aur în aer***." (***Mortua est!…***; O.I., p. 37), dar şi în imaginarul lumii Demiurgului cel rău din ***Demonism***, unde *aerul* se substanţializează în *aur* lichid, fără a-şi pierde transparenţa: „*O raclă mare-i lumea*. *Stele-s cuie*/ *Bătute-n ea şi soarele-i fereastra*/ *La temniţa vieţii*. *Prin el trece*/ *Lumina frîntă numai dintr-o lume*/ *Unde-****n loc de aer e un aur,***/ ***Topit şi transparent***, *mirositor*/ *Şi cald*. *Cîmpii albastre se întind*,/ *A cerurilor cîmpuri potolind*/ *Vînăta lor dulceaţă sub suflarea*/ *Acelui* ***aer aurit.***/ *Acolo stă la masa lungă*, *albă*,/ *Bătrînul zeu cu barba de ninsoare* /…/ *Şi colţuroasa-i roşie coroană*/ *De fulger împietrit*, *luceşte-n* ***aer***/ *Sălbatec*. *Iar un înger*…" (O.IV, p. 87).

BDD-A25929 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:36 UTC)

2.4. În relaţie cu epitetul *bolnav*, semnul poetic ***aer*** semnifică stări de criză: starea de criză a fiinţei umane, revoltată împotriva aşezării sociale nedrepte: „*Pe un pat sărac asudă într-o lungă agonie/ Tînărul*. *O lampă-ntinde limba-avară şi subţire*,/ *Sfîrîind în* ***aer bolnav***. *– Nimeni nu-i ştie de ştire/ Nimeni soarta-i n-o-mblînzeşte*, *nimeni fruntea nu-i mîngîie*.” (***Înger şi demon***; O.I, p. 52), starea de criză a umanităţii, anterior venirii lui Isus: „*Cărţii vechi*, *roase de molii*, *cu pereţii afumaţi*,/ *I-am deschis unsele pagini*, *cu-a lor litere bătrîne*,/ *Strîmbe ca gîndirea oarbă unor secole străin*,/ *Triste ca* ***aerul bolnav*** *de sub murii afundaţi*.” (***Dumnezeu şi om***; O.IV, p. 191).

În întunecimea spaţiului în care îl poartă magul pe Feciorul de împărat fără stea, înscris într-un traseu de iniţiere în sensurile lumii, *aerul* e ***negru***: „*Bătrînul în urmă-i el poarta o-nchide*./ *Adînc întuneric i-nconjur atunci –*// *Pe masa cea mare încet el aprinde*/ *Potirul albastrui viorelei cei blînde*,/ *Ea-aruncă-n* ***negru aer*** *raze*, *vinete dungi*.” (O.IV, p. 165).

Într-un imaginar marcat de tensionarea fiinţei umane, încărcată de iubire, între deschiderea aşteptării: „*Pe fruntea fugoasă a undelor mării/ Resplendă o stea/ Prin* ***aerul luciu*** *de vraja visării/ O rază de nea*.// *Un cîntec fantastic pămîntul răzbate/ Un cîntec de dor/ Se pare că* ***vîntul în aer se zbate***/ *Se frînge de-amor*.” şi integrarea durerii neîmplinirii în manifestarea plînsului cosmic, ***aerul*** *de fier* instituie dominarea profanului peste fiinţa lumii: „*Şi* ***aerul*** *luciu al lunei se stinge*/ *Ş-un* ***aer de fier***/ *S-aşează pe cîmpuri*, *pe marea ce plînge*/ *Pe munţii ce gem*.” (***Fragment***, O.I, p. 495).

În tabloul revoluţiei franceze, din *Împărat şi proletar*, într-o dinamică dimensionată de relaţia alb-negru, *aerul*, expresie a violenţei, fond dominant, e ***roşu***: „*Pe stradele-ncruşite de flacări orbitoare*. /…// *Ca marmura de albe*, *ca ea nepăsătoare*,/ *Prin* ***aerul cel roşu***, *femei trec cu arme-n braţ*,/ *Cu păr bogat şi negru ce pe-umeri se coboară*/ *Şi sînii lor acopăr – e ură şi turbare*/ *În ochii lor cei negri*, *adînci şi disperaţi*.” (O.I, p. 62).

II. La cel de al doilea nivel, semnul poetic ***aer***, numind unul din cele patru elemente primordiale, are „sarcină mitică” în însuşi nucleul său semantic.

1.1. Sensurile pe care le generează rezultă din corespondenţa intimă cu un imaginar uranian şi din intrarea în corelaţie cu alt element primordial: ***acvaticul***; *aerul*, *apa* şi *lumina* se constituie în principii ale genezei lumii: ***aerul*** şi ***acvaticul*** sînt consubstanţiale în temporalitatea genezei cosmice, prin ***geniul luminii***: „*Şi-nainte*, *înainte*/ *Zboară* ***geniul de lumină***./ *Îndărătu-i*, *printre neguri*/ *A rămas* ***un fluviu clar***/ ***De albastru senin aer***./ *În dungi supte*, *în cordele*/ *De argint*, *ele suspendă*/ *Fluturări şi creţi în calea*/ ***Rîului de-aer albastru***,/ *Ce de cale îi serveşte*/ *Mîndrului geniu şi nalt*/ *Al luminei*.” (*Într-o lume de neguri*; O.IV, p. 488).

1.2. *Aerul*, *focul*, *şi apa*, elemente primordiale în trecerea haosului în cosmos, îşi revelează prezenţa în întruparea Luceafărului în ipostază umană, semn al esenţei sale, congeneră Fiinţei lumii: „*În* ***aer*** *rumene* ***văpăi***/ *Se-ntind pe lumea-ntreagă*/ *Şi din a chaosului văi*/ *Un mîndru chip se-ncheagă*.” (*Luceafărul*; O.I., p 171), „***Din foc, din aer şi văpăi***/ *El sta să se culeagă*/ *Coboară-a haosului văi*/ *Lumină lumea-ntreagă*” (*Luceafărul*, var.; O.II, p. 379), „*El sta din* ***aer*** *şi* ***văpăi***/ *Fiinţa s-o culeagă*/ *Coboară-a chaosului văi şi umple lumea-ntreagă –*” (Idem, p. 396), „*Din* ***aer*** *rumene* ***văpăi***/ *Şi* ***mări*** *şi lumea-ntreagă*/ *Şi din* ***a vînturilor văi***/ *Un tînăr se încheagă*” (Idem, p. 425).

1.3. *Lumina* şi *focul*, reprezentate stihial prin *fulger*, şi *acvaticul*, anulîndu-şi esenţa – viaţa, intră într-un imaginar escatologic – din închipuirea-voinţă/blestem a poetului – în care *aerul* însuşi, condiţie a genezei şi fiinţării lumii e *mort*: „*Marea valur’le să-şi mişte şi să tremure murindă*,/ *Norii*, *vulturii mariumbrii*, *a lor aripi să-şi aprindă*,/ *Fulgeri rătăciţi s-alerge spintecînd* ***aerul mort***;” (*Memento mori*; O.IV, p. 149).

BDD-A25929 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:36 UTC)

III. În poetica eminesciană creativitatea poetică este consubstanţială creativităţii divine, consubstanţialitate prezentă în nucleul semantic al semnului poetic ***lumină*** şi manifestată în semantica relaţiilor în care intră, în diferite moduri, semnul poetic ***aer*** cu sarcină mitică.

1.1. Poezia *Într-o lume de neguri* este, în interpretarea Ioanei Em. Petrescu, „o imagine, voit ambiguă, a răsăritului de soare şi a răsăritului lumilor, căci geneza nu e decît un răsărit al gîndirii din adîncul regiunilor albe.” (1994: p. 27). Aceeaşi creaţie poate fi receptată, totodată, şi ca o imagine semnificînd geneza lumilor semantice. Argumentează în acest sens nucleul esenţial al poeticii eminesciene, manifestat în această poezie prin înseşi relaţiile semantico sintactice dintre sintagma *geniul luminii* şi *rîul de aer albastru*; ***aerul*** – semn al libertăţii şi ***lumina*** – semn al creativităţii sînt coparticipante la genezia lumii şi la geneza lumii poetice, printr-un imaginar în care converg la instituirea aceluiaşi sens, în două ipostaze, semne desemnînd alte elemente primordiale, în primul rînd acvaticul: „*… ele suspendă/ Fluturări şi creţi în calea/* ***Rîului de aer albastru***,*/ Ce de cale îi serveşte/* ***Mîndrului geniu şi nalt/ Al luminei***.” (O.IV, p. 488). *Aerul* şi *lumina* sînt, de altfel, într-o însemnare-manuscris, elemente principale în recunoaşterea identităţii fiinţei creatoare: „*În genere*, *orice cap omenesc samănă c-o odaie*, *numai e-ntrebarea ce fel de odaie*, *ce* ***aer*** *şi ce* ***lumină*** *e în ea şi ce societate găseşti*.” (Despre cultură şi artă, p. 41). Fraza este parte dintr-un fragment mai amplu în Ms. 2287, în care imaginarul creativităţii, dominat de *lumină*, are ca nucleu semantic esenţial dialogul dintre Lumea exterioară şi Lumea interioară a Poetului/ Artistului, dialog întemeiat pe principiul mimesisului creator; locul oglinzii, mărginind reflectarea, este luat aici de un complex de oglinzi, prin care lumea reflectată şi subiectivitatea reflectantă se întrepătrund: „*Capul unui om de talent e ca o* ***sală iluminată cu păreţi de oglinzi***. *De afară vin ideile într-adevăr reci şi indiferente*.*– dar ce societate*, *ce petrecere găsesc! În* ***lumina*** *cea mai vie ele-şi găsesc pe cele ce s-asamăn*, *pe cele ce le contrariază*, *dispută – concesii şi ideele cele mari ies înfrăţite*; *toate cunoscîndu-se*, *toate ştiind clar în ce relaţiune stau sau pot sta – şi astfel se comunică şi auditoriului şi el se simte în faţa unei lumi armonice*, *care-l atrage*.” (Ibidem).

1.2. În temeiul principiului armoniei lumii şi a raportului fiinţei umane cu Fiinţa lumii – „*Timpul care bate-n stele/ Bate pulsul şi în tine”* (*Glossă*, var.; O.III, p. 109) – *aerul*, condiţie a creativităţii prin însăşi apartenenţa la primordialitate, este integrat într-un imaginar în care, prin relaţii semantico-sintactice cu semne poetice din cîmpul semantic al muzicii, se revelează raportul de continuitate *creator-creaţie*, specific gîndirii Antichităţii: „*Tu eşti* ***aerul***, *eu harpa/ Care tremură în vînt/ Tu te mişti*, *eu mă cutremur/ Cu tot sufletul în* ***vînt***.*// Eu sînt trubadurul*. ***Lira/ Este sufletul*** *din tine*,*/ Am să cînt din al tău suflet/ Să fac lumea să suspine*.” (*Catrene*; O.IV, p. 514), „*Tu eşti un rege*, *eu sînt regină/ Eu sînt un chaos*, *tu o lumină*,*/ Eu sînt* ***o arpă*** *muiată-n* ***vînt****/ Tu eşti* ***un cînt***.” (*Replici*; O.IV, p. 49).

1.3. Desfăşurarea raportului *creator-creaţie* poate însemna existenţa virtuală a sursei de poezie în lumea însăşi, adică sacrul din Fiinţa lumii, existent ca atare prin însuşi faptul creaţiei dintîi şi care se cere a fi revelat. Poetul nu creează ex nihilo, el revelează esenţa lumii prin actul său creator, întemeiat pe un dialog cu esenţa ascunsă de stratul fenomenal al lumii. Este aceasta modalitatea prin care intră în comunicare cu Fiinţa lumii Feciorul de împărat fără stea, călugărul-ipostază a poetului orfic din *Povestea magului călător în stele*: „*Eu de pe stîlpul negru iau arfa de aramă*,*/ …// Şi cînt…Din valuri iese cîte o rază frîntă/ Şi pietrele din ţărmuri îmi par a suspina*./ *Din nori străbate-o rază molatecă şi blîndă*,*/ O rază diamantă cu-albeaţa ei de nea*.*// Şi raza mă iubeşte*, *mîngîie a mea frunte/ Cu-a ei lumină blîndă – o muzică de vis/ Din* ***aer*** *şi din mare cîntului meu răspunde*,*/* ***Cîntec născut din ceruri şi-al mării crunt abis***.” (O.IV, p. 172). Intrarea în comunicare înseamnă,

BDD-A25929 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:36 UTC)

în esenţă, re/constituirea unităţii ***creaţie-creator-creaţie*** în dinamica ei specifică: „*Cîntînd pe-a mea arfă sălbatecă*, *vibrîndă*,/ *Am pus în ea o parte a sufletului meu*./ *E partea cea mai bună*, *mai pură şi mai sfîntă*/ *Ce într-o noapte albă*, *pe-o rază tremurîndă*/ *Părăsi lemnul putred*, *zburînd la Dumnezeu*.// *Cînd noaptea însă-i caldă*, *molatecă şi brună*,/ *Atunci o chem din mare*, *atunci o chem din lună*/ *Pe-acea parte iubită a sufletului meu*/ *Şi ea venind prin noapte*/…/ /…/ *E o făptur-aievea*, *cu* ***gînd din gîndul meu***/ *Dintr-un noian de raze am întrupat-o eu* /…/ *Şi* ***sufletul din mine e şi sufletul său***.// *Tot ce-am gîndit mai tînăr*, *tot ce-am cîntat mai dulce*,/ *Tot ce a fost în cîntu-mi mai pur şi mai copil*/ *S-a-mpreunat în marea* ***aerului*** *steril*/ *Cu razele a lunei ce-n nori stă să se culce*/ *Şi a* ***format un înger frumos şi juvenil***.” (Idem, p. 173). Unitatea, coeziunea internă a creaţiei (***chip***, ***înger***) este dată şi susţinută de primordialitatea *aerului*: „*Ia una cîte una icoanele pălite*,/ *Ia una cîte una o und*’, *o stea de foc*/ *Şi toate sînt nimica…cînd toate la un loc*/ *Pot în tine visarea şi cîntul să-l escite*,/ *Mintea să-ţi strice poate al razelor blînd joc*,/ *Ce se-mpreună-n* ***aer***, *care se sparg în nori*,/ *Care răsfrîng în valuri spumînzi şi gemători*.” (Ibidem).

Integrat în desfăşurarea unui imaginar similar, ***aerul*** e spaţiul în care se poate ivi, în poemul dramatic ***Mureşanu***, *chipul-creaţie*, rezultînd tot din dialogul poetului cu Fiinţa lumii: „*Dar vezi…nu vezi tu colo…apare-****un chip d-omăt***./ *Cu glasu-i ea te cheamă încet…tot mai încet…*/ *Auzi! Vîntu-n ruine şi undele se vaier*,/ *De mîne diafane nu vezi duse prin* ***aer***/ *Colo făclii de smoală*, *lumini de roşii torţii*/ *Ce noaptea o pătează în trist lăcaşul morţii?* /…/ *Acum*, *acum ea iarăşi prin tremurînde facle*/ *Coboară scări de piatră a uriaşei racle…*// *CĂLUGĂRUL* (*în extaz*): *E albă…-n întuneric văd* ***chipul*** *ei lucind*/ *Ca pe o tablă neagră o umbră de argint*. /…/ ***CHIPUL***: *Vin! eu vin*/ *Sufletu-mi în vecia-i atras de-a ta chemare*,/ *Din* ***noaptea nefiinţei*** *înfiorat apare…* /…/ *Şi* ***am urmat cîntării…*** ***fiinţa mea apare***/ *Şi-aruncă umbra-i tristă pe fruntea ta cea mare*, *”* (O.IV, p. 311-312), iar *chipul* se recunoaşte parte integrantă, în desfăşurare dinamică, în unitatea *creator-creaţie*: „*Gîndirile-ţi măreţe în gîndul meu cuprind*,/ *La sufletu-ţi de flacări eu sufletu-mi aprind…*” (Idem, p. 312).

1.4. În poemul *Povestea magului călător în stele*, în traseul iniţiatic al Fiului de împărat, într-una din etape, *aerul* instituie spaţiul în care se revelează tensiunea interioară a fiinţei umane între profan şi sacru. În bătălia pe care o dă cu sine Fiul de împărat, care şi-a asumat ascetismul mînăstirii pentru a se smulge lumii profanului, ***aerului*** semnificînd ’*înaltul*’, dar lipsit de sacralitate: „*Dar vai! ş-acolo-l urmă visările-i amare*/ *Căci lumea cu-a ei visuri gîndirea i-au supus*./ *Aici însă visarea-i e adîn-omorîtoare*/ *Căci în chip de femeie s-arată-****n aer sus***./ *Lumeşti gînduri într-alt chip împleau sufletul său*./ *El cugeta la toate*, *ci nu la Dumnezeu*.” (O.IV, p. 176) îi ia locul ***aerul dimineţii***, semnificînd *deschiderea fiinţei* spre lumea sacrului şi spre creativitate: „*Pe noaptea-i sufletească*, *tainică*, *rece*, *stinsă*,/ *Căzu ploaie de raze cu cer senin şi dalb*/ *Şi sufletu-i se împle iar cu icoane-aprinse*,/ *O* ***auroră****-l împle cu* ***aeru-i roz-alb***./ *Din cer cade alene o dulce stea desprinsă*/ *Şi se preface-n înger*, *plîns de iubire*, *alb*,/ *Şi-n inimă-i aude un dulce glas de-argint*/ *Ca sunetu-unui clopot prin noapte aiurind*.// *Magul îşi răzgîndeşte-a călugărului soarte!*/ «*E-aievea-acea fiinţă*, *visele-ţi nu te mint*/ *Dar nu-i aci în lume…*»” (Ibidem).

În blestemul aruncat de Anul 1848 – în ipostază distructivă, în poemul Mureşanu, asupra poetului: „*De viaţa ta mizeră moartea să nu se-atingă*/ *Dar mintea ta senină s-o-ntunece*, *s-o stingă*,/ *Să intre-o noapte vană cu* ***aer amorţit***/ *În inima ta stearpă*, *în capu-ţi pustiit*.” (O.IV, p. 473), imaginea ***aer amorţit*** semnifică suspendarea forţei creatoare a poetului care trăieşte starea de criză a timpului istoric ce a luat în stăpînire fiinţa neamului său şi propria fiinţă: „*Ci prin* ***al nopţii aer întunecos şi des***/ *Abia pătrunde galben lumina-n raze rare*/ *Precum se fur speranţe în inime amare*./ *Cînd somnul frate-al*

BDD-A25929 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:36 UTC)

morţii pe lume falnic zace /…/ *Ce ochi veghează umed? …Ce sînge se frămîntă?*/ *Ce suflet ţipă-n doliu? …ce liră jalnic cîntă?*/ *Sînt eu!…Privesc trecutul*…" (Idem, p. 470). Reinstituirea raportului intim cu dimensiunea sacră a Fiinţei lumii conduce la depăşirea stării de criză şi, o dată cu ieşirea din noapte, Poetului i se revelă condiţia de Profet al luminii: „*O*, *munţii cu-a lor frunte gîndindă-n nouri creţi*,/ *Cînd se-ncunun cu raze*, *ai zilei sînt profeţi*,/ *Şi capete de geniu cînd ard*, *cînd se inspiră*,/ *Arderea lor arată*, *la lumea ce-i admiră*,/ *Că ziua e aproape*…/ *Şi palizii poeţi*/ ***Profeţi**-s plini de vise ai **albei dimineţi***." (Idem, p. 474-475).

2.0. În dezvoltarea acestei a treia direcţii de semnificare, în cîmpul semantic ***AER*** sînt atraşi sau îşi revelează prezenţa şi funcţia simbolică, pe de o parte, semnele *vînt*, *uragan*, *furtună*, dezvoltînd, ca *stihii*, *voci ale Fiinţei lumii* (G. Bachelard), pe de alta, semnele poetice *zbor*/ *a zbura*, *pasăre*, *aripă*, avînd ca nucleu semantic *transcenderea* limitelor, prin creaţie şi absolutizarea trăsăturii semantice '*libertate*' a ***aerului***.

2.1. Într-o simfonie de amplitudine şi forţă wagneriană, semnul poetic ***uragan*** instituie imaginea de dimensiuni cosmice a poetului şi a bătăliei între zeii Daciei şi zeii romanilor, pe care o interpretează: „***Cîntăreţ** e **uraganul** pentru lupta care arde*./ *Bolta lirei lui e cerul*, *stîlpi de nori sînt a lui coarde*./ *Vînturînd **stelele** roşii prin argintul neguros*,/ *Ele lunecă frumoase prin îmflarea sîntă-a strunii*,/ *Gînduri d-aur presărate în cîntările **furtunii***,/ ***Codri**-antici de **vînt** se-ndoaie şi răspund întunecos*." (*Memento mori*; O.IV, p. 136), prin dezvoltarea unui dialog între terestru, reprezentat de *codru*, marcat cu semnul Absolutului cosmic, în opoziţie, la Eminescu, cu *pădure*, purtînd marca temporalităţii relative, şi uranian, reprezentat de stihii-voci ale Fiinţei (*furtuna*, *vîntul*) şi de *stele*, semne ale transcendenţei.

2.2. În imaginarul semnificînd, în poezia *Într-o lume de neguri*, geneza lumii şi, totodată, întemeierea lumii poetice, semnul poetic ***zbor*** îşi revelează trăsătura '*creativitate*' în corelaţia semantico-sintactică în care intră cu semnul poetic ***aer***, purtînd mărcile '*nemărginirii*' prin imaginea *fluviului*/*rîului* şi prin cromatică (*albastru*), imagine a creaţiei realizate: „*Şi-nainte*, *înainte*/ ***Zboară geniul de lumină***./ *Îndărătu-i printre neguri*/ *A rămas **un fluviu** clar*/ *De **albastru senin aer***." şi imagine a creaţiei în desfăşurare infinită: „…*ele suspendă*/ *Fluturări şi creţi în calea*/ ***Rîului de-aer albastru***,/ *Ce de cale îi serveşte*/ *Mîndrului **geniu** şi nalt*/ ***Al luminei***." (O.IV, p. 488).

2.3. ***Zborul***, ***pasărea*** şi ***aripa***, cu trăsătura semantică-nucleu comun: *dezmărginirea*/ *nemărginirea*/ '*transcenderea*' intră definitoriu în imaginarul Poetului, în creaţia de tinereţe ***Numai poetul***: „*Numai **poetul***,/ *Ca **pasări** ce **zboară***/ *Deasupra valurilor*/ *Trece peste nemărginirea timpului*:" (O.IV, p. 459) şi în poemul de iniţiere *Povestea magului călător în stele*.

În momentul în care ia hotărîrea să plece în călătoria iniţiatică, „*Să vadă-n cartea lumii un înţeles deschis*,/ *Căci altfel viaţa-i umbră şi zilele sînt vis*." (O.IV, p. 154). Feciorul de împărat e conştient că trebuie să-şi dezmărginească gîndirea; condiţia este urcarea pe jos a muntelui sacru, semnificînd esenţa ascensională a călătoriei, tentînd Absolutul: „*Atunci eu mă voi duce*, *pe calul pag călare*,/ *M-oi duce pîn-la poala a muntelui Pion*/ *Ş-apoi pe jos de-acolo eu muntele-am să sui*/ ***Ca gîndurilor mele aripe să le pui***." (Idem, p. 155). ***Aripa***, ca semn al dezmărginirii gîndirii, este totodată semnul smulgerii de sub mărginirea lumii fenomenale: „***Aripe***, *ca să ştie ce e deşertăciunea*:/ *Să treacă ale lumii curs mizer şi meschin* /…/ *Să n-ascult decît glasu-adevărului senin*;" (Ibidem). Feciorul de împărat se eliberează din lumea fenomenală, începîndu-şi *zborul* – sfătuit de mag – cu ***aripa** Somnului*: „«*Bea – zice – atunci somnul din muri se coboară*/ *Şi ochi-ţi sărută cu dulce surîs*;/ *Atunci tu grumazu-i cu braţu-nconjoară*,/ *El **aripa** lui şi-o ridică şi **zboară***,/ *Te duce cu dînsul în*

BDD-A25929 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:36 UTC)

lumea de vis».” (Idem, p. 166) şi trece pragul lumii transcendentului prin revelaţia ***aripii*** *de înger*: „*Pe umerii umbrei el fruntea şi-o lasă*/ *Şi-aude suflarea-i cea caldă bătînd*/ *Şi dus el se simte în lumi luminoase*,/ *În corure sfinte*, *prin stele-auroase*/ *Aude cum sună* ***aripa de-argint***.// *El ochi-şi deschide*, *deasupra lui vede*/ *Doi ochi mari albaştri*, *adînci visători*./…// *E beat de a visului lungă magie*,/ *În braţe-i pe* ***înger*** *mai tare-a cuprins*/ *Şi umbra surîde*, *cu-****aripa****-l mîngîie*” (Idem, p. 166-167).

2.4. Rezultat al creativităţii desfăşurată sub semnul sacrului, consubstanţială creativităţii divine, creaţia poetică este accesibilă fiinţei umane în condiţiile *inocenţei*, conotată de semnul ***aripă***: „*Da*, *la voi se-ndreaptă* ***cartea-mi***,/ *La voi* ***inimi cu aripe***./ *Ah! lăsaţi ca să vă ducă*/ *Pe-****altă*** *lume-n două clipe*.” (*Aducînd cîntări mulţime*; O.IV, p. 501).

Inaccesibilă fiinţei umane rămasă prizonieră în marginile lumii profane, creaţia poetică este recunoscută în atributul sacralităţii şi eternităţii ei şi asumată de Fiinţa lumii, reprezentată în poemul *Dintre sute de catarge* de elementele primordiale *aer* şi *apă* prin *vînturi* şi *valuri*: „*Ne-nţeles rămîne* ***gîndul***/ *Ce-ţi străbate* ***cînturile***,/ ***Zboară*** *vecinic* ***îngînîndu****-l*/ ***Valurile, vînturile***.” (O.IV, p. 396); construieşte acest sens structura semantico-sintactică în care sînt integrate imaginarului dominat de cele două elemente primordiale, semnele poetice ***a zbura*** şi ***a îngîna***.

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

Mihai Eminescu, *Opere* (Ediţia critică întemeiată de Perpessicius şi continuată de P. Creţia şi D. Vatamaniuc):

vol. I, Fundaţia pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II”, Bucureşti, 1939.

vol. II, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1943.

vol. III, Fundaţia „Regele Mihai”, Bucureşti, 1944.

vol. IV, Editura Academiei Republicii Populare Române, Bucureşti, 1952.

Trimiterile se fac la această ediţie prin siglele O. I, II, III etc., cu indicarea titlului poeziei şi a paginii.

Mihai Eminescu, *Despre cultură şi artă*, Editura Junimea, Iaşi, 1970*.

Ioana Em. Petrescu, *Mihai Eminescu – poet tragic*, Editura Junimea, 1994.

BDD-A25929 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:36 UTC)